

OMINAISUUDENNIMIEN TULKKAAMINEN VIITTOMAKIELELLE

Maija Laine ja Jussi Wainio
Opinnäytetyö, kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Viittomakielen ja tulkkauksen
koulutus
Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Laine, Maija & Wainio, Jussi. Ominaisuudennimien tulkkaminen viittomakielelle. Kevät 2017, 31 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, Tulkki (AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ja luokitella suomen kielen ominaisuudennimille sopivia tulkkauksratkaisuita, kun tulkataan suomalaiselle viittomakielelle. Vastauksia etsittiin kahteen tutkimuskysymykseen: Mitä tapoja löydämme ominaisuudennimien tulkkaukselle simultaanitulkkauksilanteessa? Onko ominaisuudennimien kanssa tarpeellista käyttää jotain erillistä viittomaa perusviittoman lisäksi ja mitä vaihtoehtoja niille löydetään?

Tutkielmaa varten haastateltiin kahta tulkkiä, joilla on kuurot vanhemmat. Kummallakin tulkilla on myös yli 10 vuoden kokemus viittomakielen tulkkauksesta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna erikseen molempien tulkkien kanssa. Haastatteluiden aikana tehtiin muistiinpanoja ja haastattelut videokuvattiin. Tutkimusaineisto analysoitiin fenomenologisesti ja eri tulkkauksratkaisut luokiteltiin niiden lähtö- ja kohdekielisyiden mukaan.

Haastatteluiden perusteella löydettiin viisi eri tapaa tulkata ominaisuudennimiä. Kaksi tulkkauksratkaisua noudattaa lähtökielen rakennetta ja kolme on kohdekielille mukautettuja. Kaksi lähtökielen mukaista ratkaisua ovat sormittaminen ja merkityseron korostaminen ei-manuaaliskan avulla. Kohdekielisiä ratkaisuita edustavat selittäminen, lisäviittomien käyttäminen ja ominaisuuden valinta. Tulosten perusteella ominaisuudennimiä tulkattaessa on tärkeintä ilmaista vähintään se, että kyse ei ole vain perusviittoman merkityksestä. Tulkkauksvalintaan vaikuttavat tulkin tiedot ja taidot, yhteistyö asiakkaan kanssa sekä konteksti, jossa ominaisuudennimi ilmaistaan.

Asiasanat: Viittomakieli, tulkkauks, ominaisuudennimi, teemahaastattelu, merkitysvastaavuus

ABSTRACT

Laine, Maija; Wainio, Jussi

Interpreting quality names into Sign language.

31 p., 2 appendices. Language: Finnish. Turku, spring 2017.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign language interpretation. Degree: Bachelor of Humanities.

The aim of this qualitative thesis is to discover and classify different strategies to interpret quality names into Finnish sign language. A discovery of different strategies were pursued with two research questions: what kind of strategies can be found for interpreting quality names in a simultaneous interpreting situation? Is it necessary to use some kind of defining signs with the basic sign and what kind of defining signs can be found?

Two CODA-interpreters were interviewed for this thesis. Both of them have over 10 years of experience from the field of interpreting. Interviews were carried out as theme-centered interviews and they were executed separately for both interpreters. Notes were taken during the interviews and they were also recorded. The material was then analyzed with a phenomenological method and all the discovered interpreting strategies were categorized on whether they are based on the source language or the target language.

Five different ways to interpret quality names into sign language were found. Two of them are linked to the source language and three are linked to the target language. Results indicate that the most important thing in interpreting quality names is to at least give a non-hearing client a hint that the speaker meant something else than the basic meaning of the given sign. Which solution the interpreter chooses is based on the skills and information of the interpreter, collaboration with the client and the context where the quality name is used.

Keywords: sign language, interpreting, quality name, theme-centered interview, semantic equivalence.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 JOHTAMINEN.....	7
2.1 Johtaminen suomen kielessä	7
2.2 Johtaminen suomalaisessa viittomakielessä	8
3 MERKITYSVASTAAVUUS TULKKAUKSESSA.....	10
4 TEEMAHAASTATTELU JA AINEISTON ANALYSOINTI.....	11
4.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	11
4.2 Haastateltavien valinta	12
4.3 Teemahaastattelun kulku	13
4.4 Videotallenteiden analyysi.....	14
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	16
5.1 Lähtökielikeskeiset tulkkaustratkaisut.....	16
5.1.1 Merkityseron korostaminen ei-manuaalisilla elementeillä	16
5.1.2 Sormittaminen ja lainausmerkkien käyttö.....	17
5.2 Kohdekielikeskeiset tulkkaustratkaisut ominaisuudennimille	18
5.2.1 Selittäminen	18
5.2.2 Lisäviittomien käyttö.....	20
5.2.3 Yhden ominaisuuden valinta	21
6 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	23
7 POHDINTA	25
LÄHTEET.....	28
LIITTEET	30
LIITE 1: Haastatteluissa käytetyt esimerkkitalanteet	30
LIITE 2: Sopimus opinnäytetyön materiaalikäyttöön.....	31

1 JOHDANTO

Halusimme alusta saakka tehdä opinnäytetyön, jonka hyödyt näkyvät konkreettisesti tulkin työn arjessa. Saimme kokeneelta tulkilta vihjeen tarkastella, kuinka viittomakielen tulkit ratkaisevat ominaisuutta kuvaavien sanojen tulkkauksen. Huomasimme, että tulkkien viittomakieliset tulkkausratkaisut esimerkiksi sanojen *äitiys*, *persoonallisuus* ja *viittomakielisyys* vaihtelivat erittäin suuresti ja lähdimme selvittämään ominaisuudennimeksi kutsuttua kielen ilmiötä tarkemmin.

Ominaisuudennimi on substantiivijohdos, jonka suomen kielessä tunnistaa päätteistä *-us*, *-ys*, *-uus* tai *-yys* (VISK § 175). Esimerkiksi *äitiys* on ominaisuudennimi, joka on johdettu sanasta *äiti*. Ominaisuudennimet ovat hankalia tulkattavia, koska tulkki joutuu käyttämään paljon aivokapasiteettiaan miettiessään oikeaa ratkaisua kussakin tulkkaustilanteessa. Ominaisuudennimille ei myöskään löydy viittomakielen sanakirjoista suoria viittomavastineita.

Tulkit kohtaavat jokapäiväisessä työssään suomenkielisiä ominaisuudennimiä, joten heille on muodostunut erilaisia tulkkausstrategioita niiden tulkkamiseen. Tarkoituksenamme on saada tämä hiljainen tieto kirjalliseksi, eli tunnistaa ominaisuudennimien tulkkausratkaisuina käytettyjä ratkaisuja ja luokitella ne. Halusimme ottaa työhömmme tulkkauksen näkökulman käännöksen sijaan, koska tulkkaustilanteissa ratkaisut on usein tehtävä nopeasti ja korjausmahdollisuudet ovat vähissä (Roslöf & Veitonen 2006, 109).

Osa työharjoitteluisa seuraamistamme tulkeista tukeutui ominaisuudennimien merkityksen välittämisessä asiayhteyteen ja sanan perusmuotoa vastaavaan viittomaan. Lisäksi tulkkausta saatettiin tukea selvällä lähtökielen mukaisella huuliolla. Osa tulkeista käytti sanan perusmerkitystä vastaavan viittoman yhteydessä erillisiä viittomia tai selitti asian kokonaan eri tavalla.

Semanttisen vastaavuuden, eli merkitysvastaavuuden, toteutuminen tulkkauksessa on aina ajankohtainen aihe, koska sen välittäminen on yksi tulkin työn perustehtävistä. Merkitysvastaavuuden ymmärtäminen ilmiönä on tärkeä osa tul-

kiksi kasvamista, ja opinnäytetyö antoi siihen meille hyvän mahdollisuuden. Tämän aiheen tutkiminen auttaa meitä lähestymään myös muita kielen ilmiöitä, joiden tulkkaminen on haastavaa.

Opinnäytetyömme tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin: Mitä tapoja löydämme ominaisuudennimien tulkkamiselle simultaanitulkkauksilanteissa? Onko ominaisuudennimien kanssa tarpeellista käyttää jotain erillistä viittomaa perusviittoman lisäksi ja mitä vaihtoehtoja niille löydetään? Löytämällä vastaukset edellä oleviin kysymyksiin, ymmärrämme ominaisuudennimien tulkkauksen haasteita ja osaamme hyödyntää oppimaamme eri tulkkauksilanteissa.

Työ on suunnattu ensisijaisesti tulkkiopiskelijoille ja tulkeille, mutta opinnäytetyöstämme voivat hyötyä kaikki, joita kiinnostaa suomen kielen ja suomalaisen viittomakielen välinen merkitysvastaavuus. Työstämme voivat hyötyä myös tulkkauspalveluiden viittomakieliset käyttäjät, koska työssä avataan tulkkaukseen liittyviä haasteita ja perehdytään syvemmin yhteen vaikeasti tulkattavaan suomen kielen ilmiöön.

Käytämme opinnäytetyössä viittomien merkitsemiseen seuraakkosia. Viittomien perään on lisätty Suomen viittomakielen verkkosanakirjasta Suvista viittoman sanakirja-artikkelinumero, mikäli sellainen on olemassa. Esimerkiksi viittoma viittomakieli on merkitty opinnäytetyöhön muodossa VIITTOMAKIELI (966). Usean viittoman yhdistelmässä artikkelinumerot ovat selvyuden vuoksi lisätty vasta viittomayhdistelmän perään, ja muoto on silloin VIITTOMAKIELI ERI (966, 28). Tämän merkintätavan avulla lukija voi erottaa viittomat suomen kielen sanoista ja tarvittaessa tarkistaa alkuperäisen viittoman Suvista. Mikäli viittomaa ei löydy Suvista, se on merkitty muodossa (-). Suvista puuttuvat viittomat näkyvät usean viittoman yhdistelmän merkinnöissä muodossa VIITTOMAKIELI ROOLI (966, -).

2 JOHTAMINEN

Tässä luvussa kerromme yleisiä piirteitä johtamisesta suomen kielessä ja tarkennamme ominaisuudennimen määritelmää. Kerromme myös esimerkkejä kolmesta eri johtamistavasta suomalaisessa viittomakielessä.

2.1 Johtaminen suomen kielessä

Johtaminen on suomen kielessä yleinen tapa muodostaa sanoja. Johtamiseksi kutsutaan uuden sanan muodostusta hyödyntäen jo olemassa olevaa sanaa, eli kantasanaa. Kantasanaan liitetään johdin, jolloin saadaan uusi sana eli johdos. Johdoksia esiintyy suomen kielessä paljon, mutta niiden kääntäminen toiselle kielelle on haastavaa. Suoralla sanavastikkeella kääntäminen ei useinkaan ole mahdollista, vaan sanan merkityksen selittämiseksi tarvitaan muita ilmauksia. (Brown, Lepäsmaa & Silfverberg 2008, 14–15.)

Tutkimme opinnäytetyössämme ominaisuudennimien tulkkaamista. Ominaisuudennimi on helppo tunnistaa *-(U)Us-* johtimesta, joka esiintyy kantasanan päätteenä (VISK § 175). Ominaisuudennimijohdosten kantasana on yleisimmin adjektiivi, mutta se voi olla myös jokin muu nomini (Brown ym. 2008, 73). Esimerkiksi sana *viittomakielinen* on melko yksiselitteinen, mutta *viittomakielisyyteen* voidaan sanan esiintymisympäristöstä riippuen katsoa kuuluvan muun muassa viittomakielinen kulttuuri, kuurojen yhteisö ja sen tavat.

Substantiivista johdettu ominaisuudennimi on yleensä ihmistarkoitteinen, ja usein se kuvaa henkilön identiteettiä, ammattia tai asemaa. Esimerkkinä ihmistarkoitteisesta substantiivijohdoksesta mainittakoon *opettajuus*, joka tarkoittaa opettajana oloa tai sitä, että joku on opettaja. (VISK § 175.)

2.2 Johtaminen suomalaisessa viittomakielessä

Suomalaisessa viittomakielessä lekseemejä, eli viittomia, voidaan johtaa käyttämällä esimerkiksi affiksointia tai inkorporointia, jotka esitellään seuraavissa kappaleissa. Morfeemeilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä kielen pienintä merkityksen omaavaa muotoa ja ne voidaan luokitella vapaiksi tai sidonnaisiksi. Vapaat morfeemit pystyvät esiintymään sellaisenaan ilman, että niihin liittyy muita aineksia. Vapaita morfeemeja ovat esimerkiksi suomen kielen sana *talo* ja suomalaisen viittomakielen viittoma SUOLA (936). Sidonnaiset morfeemit eivät pysty vapaiden morfeemien tapaan esiintymään yksinään, vaan ne liittyvät aina muihin morfeemeihin. Esimerkkinä sidonnaisesta morfeemista on viittomakielisessä ilmaisussa YKSI-KUUKAUSI (1381) lukumäärää ilmaiseva käsimuoto yksi. (Jantunen 2003, 56.)

Affiksaatio tarkoittaa yhteen liittämistä, jolloin kantalekseemiin liitetään johtimeksi kutsuttu sidonnainen morfeemi. Affiksaatiossa, eli yhteen liittämisessä, sidonnainen morfeemi liitetään kantaan. Suomalaisessa viittomakielessä affiksaation avulla muodostetaan muun muassa kielto- ja tekijäjohdoksia. Esimerkkinä kieltojohdoksesta on viittoma EI-OLE (-), jossa positiivinen kanta OLLA (250) muuttuu kielteiseksi perään liitetyllä kieltojohtimella. Tekijäjohdokset muodostetaan liittämällä tekijäjohdin tekoa ilmaisevan viittoman perään. Esimerkissä KIRJOITTAA-HÄN (1194,-) on tekijäjohtimen avulla muodostettu KIRJOITTAJA (Jantunen 2003, 57–61).

Inkorporaatio tarkoittaa sisällyttämistä. Sen avulla suomalaisessa viittomakielessä muodostetaan muun muassa numeraali- ja sormiaakkosjohdoksia. Numeeraalijohdoksia ovat esimerkiksi jo aikaisemmin mainittu YKSI-KUUKAUSI (1381). Sormiaakkosjohdokset toimivat rakenteeltaan samalla tavalla kuin numeraalijohdokset. Esimerkki sormiaakkosjohdoksesta on viittoma REAKTIO (3156), jossa viittomat TAPAHTUA (641) ja sormiaakkonen R on johdettu viittomaksi REAKTIO (Jantunen 2003, 62 – 66.) Inkorporoitaessa viittomat sulautetaan yhteen, kun taas affiksoitaessa viittomat liitetään perätysten.

Viitottujen kielten tutkimuksissa yhdyssanaa vastaava käsite on yhdysviittoma. Yhdysviittomien luomista kutsutaan yhdistämiseksi, joka on yksi viittomakielen johtamistapa. Suomalaisessa viittomakielessä viittoma TIETOKONE (4) on yksi malli yhdistämisestä. (Jantunen 2003, 67.)

3 MERKITYSVASTAAVUUS TULKKAUKSESSA

Lähtökohta tulkkaukselle on, että tulkki ymmärtää lähtökielen puhujaa. Puhujat harvoin ajattelevat johdonmukaisesti tai ilmaisevat ajatuksensa rauhallisesti ja selkeästi, mikä on haaste tulkin ymmärtämiselle. Lisäksi puhenopeus sekä puhe-tapa vaikuttavat paljon tulkkauksen haasteellisuuteen. Esimerkiksi lukupuhunta on huomattavasti tavallista puhetta nopeampaa, ja siten vaikeampaa myös tulkata. Toisaalta jos puhuja ei puhu omalla äidinkielellään, saattaa puheesta olla vaikea saada selvää, ja sitä kautta tulkkaminen vaikeutuu. (Saresvuo & Ojanen 1988, 84–85.)

Tulkkaukseen vaatii nopeaa tiedon prosessointia ja loogista ennakkointia. Tietämys käsiteltävästä aiheesta helpottaa tulkkausprosessin onnistumista. Simultaanitulkkaus tarkoittaa sitä, että tulkataan samaan aikaan puheen kanssa tai korkeintaan muutaman sekunnin sen perässä. Simultaanitulkkaustilanteessa tulkin pitää koota ajatuskokonaisuuksia pienistä palasista jo ennen kuin kuulee kokonaisuu-den puhujalta. (Saresvuo & Ojanen 1988, 26, 86–87.)

Merkitysvastaavuudella tarkoitetaan sitä, kun käänöksessä on keskitytty enemmän merkityksen kuin muodon välittämiseen (Hytönen & Rissanen 2006, 19). Merkityssisällön välittämisessä on siis ensisijaisen tärkeää ymmärtää, mitä viestiä ollaan välittämässä. Sen jälkeen voidaan miettiä, millä tavoin sama tuotetaan kohdekielelle. Suomi on äidinkieli suurimmalle osalle viittomakielen tulkeista, ja sen osaamista pitäisi pystyä käyttämään paremmin hyödyksi tulkkaustilanteissa nimenomaan merkityssisällön tarkemmassa välittämisessä.

4 TEEMAHAASTATTELU JA AINEISTON ANALYSOINTI

Valitsimme teemahaastattelun opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi, koska sen avulla oli mahdollista saada haastateltavien ominaisuudennimiin liittyviä tulkkauskokemuksia ja hiljaista tietoa kirjalliseksi. Toisena vaihtoehtona oli ominaisuudennimien tutkiminen ainoastaan kääntämisen näkökulmasta kielen rakenteita vertailemalla, mutta halusimme saada mukaan tulkkauksen näkökulmaa. Tässä luvussa kerromme teemahaastattelusta aineistonkeruumenetelmänä ja kuvailemme haastattelun kulkua. Kerromme lisäksi, mitkä olivat haastateltavien valintaperusteet.

4.1 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Teemahaastattelun ideana on, että haastattelu kohdennetaan valittuihin teemoihin, joista keskustellaan. Tarkoituksena on välttää tutkija näkökulmaa ja näin korostaa haastateltavien ääntä. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 47–48.) Koimme, että tulosten luotettavuuden ja riittävän monipuolisen aineiston kannalta oli hyvä antaa haastateltaville tilaa kertoa vapaasti omista kokemuksistaan. Mikäli olisimme toteuttaneet aineistonkeruun esimerkiksi kyselytutkimuksella, tarkennettujen tulkkausratkaisuiden ilmentäminen olisi ollut paljon haastavampaa.

Haastattelua pidetään joustavana ja toisaalta erittäin haastavana tutkimusmuotona. Hirsijärvi ja Hurme kertovat, että haastattelun hyviin puoliin lukeutuvat mahdollisuus selventäviin vastauksiin ja sitä kautta saada tietoa vähän kartoitetusta aiheesta. Haastattelun mahdollisina ongelmoina Hirsijärvi ja Hurme pitävät esimerkiksi haastattelijan kokemattomuutta ja sitä, että virhelähteiden määrä saattaa heikentää tulosten luotettavuutta (Hirsijärvi & Hurme 2001, 34–35.) Aiheemme tarkka rajaus kevensi painetta kokemusvaatimuksen osalta, ja koimme opinnäytetyön tietoperustan olevan riittävän laadukas tuottamaan luotettavia tuloksia.

Sovimme tarkat haastatteluajankohdat noin viikkoa ennen haastatteluiden toteutusta, mutta haastatteluun suostuminen oli varmistettu suullisesti jo aikaisemmin. Molempien haastateltavien kanssa käytiin työharjoittelun aikana lyhyt keskustelu

merkityksen välittymisestä tulkkauksessa. Keskusteluissa kävi selväksi, että molemmat haastateltavat täyttävät valintaperusteet, jotka on käyty läpi edellisessä kappaleessa. Molemmista välittyi keskusteluissa erityisesti korkea motivaatio tuottaa hyvää tulketta ja välitön ymmärrys aiheen haastavuudesta. Kerroimme keskusteluissa opinnäytetyömme aiheen, mutta emme antaneet työssä käytettäviä sanoja haastateltaville etukäteen. Tällä halusimme varmistaa sen, että myös tulkkausnäkökulma tulee paremmin esiin.

4.2 Haastateltavien valinta

Valitsimme tutkielmamme haastateltaviksi kaksi coda-tulkkiä. Lyhenne coda tulee englannin kielen sanoista *child of deaf adults*, ja se tarkoittaa kuurojen vanhempien kuulevaa lasta (Kuurojen Liitto, 2015). Haastateltavien valintakriteereitä olivat vähintään kymmenen vuoden kokemus tulkkauksesta ja korkea motivaatio tuottaa laadukasta tulkkausta. Lisäksi halusimme, että molemmat tulkit ovat käyttäneet lapsesta saakka aktiivisesti sekä suomen kieltä että viittomakieltä. Koimme haastateltavien tuntemuksen molemmista kielistä tärkeäksi, sillä lähtösekä kohdekielen vahvasta tuntemuksesta on hyötyä merkitysvastaavuuden pohdinnassa, ja hyvään käänösratkaisuun päätyminen on usein vieraskieliselle hankalaa (Roslöf & Veitonen 2006, 110).

Haastattelimme haastateltavia erikseen, koska toisen henkilön mielipide tai henkilökiemiat voivat joskus vaikuttaa vastauksiin (Hirsijärvi & Hurme 2001, 63.) Toinen haastatteluista toteutettiin tulkin kotona ja toinen koulun luokkatilassa. Haastatteluista varten valitsimme esimerkkejä ominaisuudennimiluokkaan kuuluvista sanoista ja loimme niille esimerkkilauseet. Esimerkkilauseet ovat suoria lainauksia internetin hakukoneosumista ja ne ovat esitelty liitteessä 1. Esimerkkitalanteiden avulla pystyimme käsittelemään ominaisuudennimien tulkkausta monipuolisesti.

Kokemuksen myötä haastatteluun valituilla tulkeilla oli valmiita tulkkausratkaisumalleja ja pohdintaa ominaisuudennimiin liittyen. Luontainen kiinnostus merkityk-

sen välittämistä kohtaan motivoi haastateltavia pohtimaan ja ratkomaan ominaisuudennimiin liittyviä haasteita. Lisäksi valitsemamme tulkit toimivat maantieteellisesti eri alueilla, joten tietyille alueelle ominaiset tulkkausratkaisut eivät vaikuta tutkimustuloksiin. Alueellisten erojen etsiminen ei ollut opinnäytetyömme tutkimuksen kohteena.

4.3 Teemahaastattelun kulku

Kertasimme opinnäytetyön aiheen haastateltaville ennen varsinaisen haastattelun alkua. Korostimme sitä, ettemme hae sanoille yhtä suoraa käännöstä, vaan mahdollisimman monta toimivaa tulkkausratkaisua eri konteksteissa. Kerroimme myös, ettei sanoja ja lauseita tarvitse tulkata suoraan, vaan eri tulkkausratkaisuita saa miettiä rauhassa. Esittelimme ensin sanan sellaisenaan ilman kontekstia ja annoimme haastateltavien kertoa vapaasti ajatuksiaan esittelystä ominaisuudennimestä. Halusimme antaa tulkeille mahdollisuuden luoda ensimmäisen kontekstin sanalle vapaamuotoisesti, koska näin haastateltavilla oli tilaisuus tuoda esiin kokemuksiaan erilaisista tilanteista. Mikäli olisimme antaneet sanat suoraan lauseisiin sijoitettuina, olisimme saattaneet rajata tai suunnata haastateltavan ajatuksia liikaa.

Kun haastattelussa ei enää pelkän sanan perusteella tullut uusia ajatuksia, niin luimme paperilta lauseen, johon ominaisuudennimi oli sijoitettu. Esimerkiksi sana *viittomakielisyys* esiteltiin seuraavissa konteksteissa:

1. Miten viittomakielisyys näkyy opetuksessa?
2. Viittomakielisyys on tärkeä osa minua.

Pyrimme hakemaan haastatteluun valituista sanoista kaksi eri näkökulmaa, kuten yllä olevasta esimerkistä näkyy. Ensimmäisessä lauseessa esimerkkinä tarkoittaa kuinka viittomakielisyys näkyy opetuksessa ja toisessa lauseessa viittomakielisyys viittaa henkilön ominaisuuteen.

Molemmat haastattelut videokuvattiin. Toinen meistä toimi haastattelijana ja toinen kirjasi muistiinpanoja sekä teki tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Videokuvauksen avulla pystyimme palaamaan haastatteluihin ja tarkentamaan muistiinpanoissa olevia merkintöjä. Ensimmäinen haastattelu oli pituudeltaan 1h 23min ja toinen 1h 33min. Kysyimme haastateltavilta kirjalliset luvat videotallentointiin. Kerroimme heille, kuinka materiaalia käsitellään, säilytetään ja kuinka se hävitetään. Lupa-asiakirja löytyy tutkielman lopusta liitteestä 2. Suojaamme haastateltavien anonymiteettiä säilyttämällä videotallenteet ainoastaan meidän omilla tallennusvälineillä ja pilvipalvelimella. Tutkielman raportoinnin jälkeen tallenteet hävitetään.

4.4 Videotallenteiden analyysi

Aineistomme analyysissä sovelsimme fenomenologista analysointimenetelmää, joka on tyypillinen laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmä. Menetelmässä pyritään siihen, että tutkimuskohdetta lähestytään ilman ennalta määrättyjä oletuksia, määritelmiä tai teoreettista viitekehystä. Tutkijan tulee siis olla mahdollisimman avoin kaikelle. (Jyväskylän yliopisto Koppa, i.a.)

Tietoperustamme on fenomenologisen analysointimenetelmän mukaan rakennettu teemahaastatteluissa saamiemme tulosten pohjalta. Emme siis olleet päättäneet esimerkiksi ominaisuudennimien tulkkaustratkaisuiden luokittelua etukäteen, vaan annoimme haastateltaville täyden vapauden kertoa ajatuksiaan ominaisuudennimien tulkkauksesta. Haastatteluiden jälkeen oli selvää, että eri ratkaisut ovat luokiteltavissa, ja kehitimme aineistolle sopivan luokittelutavan. Lähestyimme tutkielmaamme aineistolähtöisesti, mikä tuki hiljaisen tiedon saavuttamistavoitettamme.

Analysointivaiheessa katsoimme haastattelut uudelleen ja teimme tarkennetut muistiinpanot. Pohdimme haastattelijoiden antamia esimerkkejä, ja niiden yhteisiä ja eriäviä piirteitä. Tulokset havainnoimme muistiinpanoista sekä videotallen-

teelta, koska haastateltavat ilmensivät paljon tulkkausratkaisuja viittoen. Toisaalta muistiinpanoissa oli jo haastattelutilanteessa selkeytetty haastateltavien näkemyksiä. Hahmottelimme muutamia eri luokittelutapoja, esimerkiksi tulkkausprosessia vähiten kuormittavat – tulkkausprosessia keskivertoisesti kuormittavat – tulkkausprosessia eniten kuormittavat tulkkausratkaisut. Päädyimme kuitenkin lähtö- ja kohdekielikeskeiseen luokitteluun, sillä näihin tulokset olivat selkeästi jaoteltavissa. Eri käännsstrategioiden ymmärtäminen tulkille muutenkin tärkeää, koska niitä soveltamalla viittomakielen tulkki saa lisää vaihtoehtoja oman työnsä hallintaan ja tulkki pystyy perustelemaan ratkaisuitaan paremmin (Hytönen 2006, 70). Käännöstutkimus puhuttujen kielten puolella on paljon pidemmällä kuin viittomakielen tulkkauksen tutkimus (Hytönen 2006, 66), joten päätimme käyttää opinnäytetyössämme enemmän tutkitun aiheen luokittelua.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Löysimme haastatteluista viisi erilaista tulkkausratkaisua ominaisuudennimille ja luokittelimme ne lähtö- ja kohdekielikeskeisyyden mukaan. Kerromme tuloksista ja luokittelusta tarkemmin tässä luvussa.

5.1 Lähtökielikeskeiset tulkkausratkaisut

Lähtötekstikeskeiset käännösteoriat lähtevät siitä ajatuksesta liikkeelle, että lähtötekstin elementit pyritään saamaan kohdetekstiin mukaan. Tarkasti lähtökielen kielen rakennetta seuraavaa käännoästä voidaan yhden määritelmän mukaan sanoa muodollisesti ekvivalentiksi. Suurin riski vahvasti lähtökielisessä käännoäksessä on se, että esimerkiksi käännoäksen tavoite saattaa jäädä vastaanottajalle epäselväksi ja ymmärrettävyyä kärsii. (Hytönen 2006, 67, 76.) Seuraavissa kappaleissa esittelemme löytämämme lähtökielikeskeiset tulkkausratkaisut.

5.1.1 Merkityseron korostaminen ei-manuaalisilla elementeillä

Tulkkauksessa saattaa tulla eteen ominaisuudennimiä, joiden merkitystä tulkki ei esimerkiksi ymmärrä tai ei osaa omin sanoin selittää. Tulkkauksen merkitysvastavuuden kannalta tulkin olisi kuitenkin hyvä välittää edes jokin vihje siitä, että kyseessä ei ole sanan perusmuodosta vaan ominaisuudennimestä. Yksi lähtökielinen ratkaisutapa perustuu yhden viittoman rakenneyksikön muutokseen.

Viittomat voidaan purkaa viiteen rakenneyksikköön, jotka ovat käsimuoto, paikka, liike, orientaatio ja ei-manuaaliset elementit. Käsimuoto tarkoittaa sitä, missä asennossa sormet ovat viittoman aikana. Paikka on se kohta missä viittoma tuotetaan. Liikkeellä kuvataan yleensä käden tekemää liikettä. Orientaatio kertoo kämmenen ja sormien suuntauksen viittoman aikana. Ei-manuaaliset elementit ovat viittomiin kuuluvia suun asentoja ja liikkeitä. (Jantunen 2003, 28). Viittomien rakenneyksiköt ovat tärkeässä roolissa viittomien muodostuksen lisäksi eri viittomien erottelussa. Esimerkiksi viittomat MUSTA (2) ja MUISTAA (425) poikkeavat

toisistaan ainoastaan yhden rakenneyksikön, eli käsimuodon, osalta. (Jantunen 2003, 30.) Lausetasolla ei-manuaalisten elementtien avulla merkitään lauseiden erilaisia tehtäviä, kuten kieltoja tai kysymyksiä. Lausetasolla ei-manuaaliset elementit näkyvät pääsääntöisesti kehon ja pään liikkeissä sekä kasvojen ilmeissä (Jantunen 2003, 94).

Käytämme tässä esimerkissä haastattelun valittua sanaa *viittomakielisyys*. Tulkki voi käyttää sanan perusmuodon viittomaa VIITTOMAKIELI (966) ja ei-manuaalilla vihjata, ettei kyse kuitenkaan ole vain viittomakielestä. VIITTOMAKIELI-viittoman loppuasentoon jäävillä käsillä, kulmien kohottamisella ja hartioiden eteen tuomisella ohjataan kuuro asiakas vastaanottamaan lisätietoa. Korostettava lisätieto on tässä ratkaisuisissa lähtökielen mukainen huulio. Huuliossa sana *viittomakielisyys* tuotetaan selkeästi loppuun saakka ja sillä saadaan korostettua merkityseroa sanaan viittomakieli. Edellä mainitut keinot selventävät merkityseroa perusviittoman ja ominaisuudennimen välillä yhden rakenneyksikön, eli ei-manuaalilla avulla.

5.1.2 Sormittaminen ja lainausmerkkien käyttö

Sormittaminen tarkoittaa sitä, kun viittomakielen sormiaakkosia tuotetaan peräkäin. Tommi Jantunen mainitsee sormittamiselle kolme eri käyttötarkoitusta: jos puhutun kielen sanalle ei löydy suomalaisen viittomakielen sanakirjoista suoria käännösvastineita, se voidaan sormittaa; kuulija pitää käsitettä vastaavaa viittomaa outona; käsitteen muotoa halutaan korostaa enemmän kuin käsitettä itseään. (Jantunen 2003, 79–81.)

On tulkkaustilanteita, joissa sanan suomenkielinen muoto tulkitaan tärkeäksi ja silloin ominaisuudennimi voidaan aakkostaa kirjain kirjaimelta asiakkaalle. On kuitenkin muistettava, että kuuron asiakkaan suomen kieli ei ole aina niin vahva, että tulkki voisi luottaa esimerkiksi sormittamalla tulkatun suomenkielisen sanan merkityksen välittymisen (Roslöf & Veitonen 2006, 173). Haastateltavien mukaan sormittamista tulisikin käyttää ominaisuudennimien tulkkausratkaisuna vain tilan-

teissa, joissa se on hyvin perusteltua. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi opiskelutulkkauksessa, jossa uusia sanoja opetetaan ja käsitteen suomenkielinen kirjoitusasu on yksi opetustavoitteista.

Sormittaminen on yksi siteerauksen esiintymismuoto, koska sana lainataan suoraan suomen kielestä. Haastatteluissa nousi esiin myös vaihtoehto, jossa käytetään sormittamisen sijaan konkreettista viittomaa LAINAUSMERKIT (-). Esimerkiksi sana *hevostyttöys* voidaan viittoa LAINAUSMERKIT HEVOSTYTTÖ (-) ja huuliossa toistetaan lähtökielen mukaisesti *hevostyttöys*. Tämän tukena toimii vahva ei-manualiikka, jolla lainausmerkkien tarkoitusta pystytään tukemaan. LAINAUSMERKIT-viittomalla yritetään viestiä asiakkaalle, että tähän viittomaan liittyy jotain poikkeavaa ja merkitystä pyritään korostamaan lähtökielen mukaisella huuliolla.

5.2 Kohdekielikeskeiset tulkkaustratkaisut ominaisuudennimille

Seuraavissa kappaleissa esitellään kolme löytämäämme kohdekielikeskeistä tulkkaustratkaisua. Lefeveren mukaan kohdetekstikeskeisessä käänöksessä tärkeimmän tehtävän ajatellaan olevan tekstin uudelleenkirjoittaminen lukijaa varten, ja silloin tarkoituksena ei ole tavoitella yhteneväisyyttä lähtötekstin kanssa (Hytönen 2006, 72). Toinen kohdetekstikeskeinen käänösteoreetikko Christiane Nord kuitenkin korostaa kääntäjän vastuuta myös lähtötekstin lähettäjän suuntaan. Nordin näkemys korostaa viestinnässä mukana olevien ihmisten, eikä tekstin välistä suhdetta. (Hytönen 2006, 75.)

5.2.1 Selittäminen

Selittäminen toimii hyvin tilanteessa, jossa pyritään mahdollisimman kohdekieliseen lopputulokseen. Tämä on merkitysvastaavuudeltaan toimivin tulkkaustratkaisu. Sen onnistumiseen vaikuttaa haastatteluiden mukaan tulkin taidot, käytävissä oleva aika ja taustatieto käsiteltävästä ominaisuudennimestä.

Haastatteluissa yksi ratkaisu esimerkkilauseelle ”Hevostyttöys luo tytöille mahdollisuuden olla suhteessa leikkimaailmaan” oli vapaasti käännettynä siten, että ”Jos minä olen hevostyttö, saan sitä kautta mahdollisuuden olla suhteessa leikkimaailmaan”. Edellä kuvatussa ratkaisussa lauseessa kerrotaan, että toimimalla tietyllä tavalla saa aikaan tiettyjä mahdollisuuksia. Kyseessä on ehtolauseen avulla ilmaiseminen, jossa esiintyy syy–seuraussuhde. Toinen esimerkkilause syy-seuraus–asettelusta tuli esiin lauseessa yhdeksän: ” Myönteisyys avaa näkemään uusia mahdollisuuksia.” Siinä yhdeksi tulkkausratkaisuksi ehdotettiin vapaasti käännettynä ”Jos minä olen myönteinen, voin nähdä uusia mahdollisuuksia”.

Esimerkkisana 7 ”Monikulttuurisuus” toi molemmilla haastateltavilla ensimmäiseksi ratkaisuksi selittämisen. Tässä on esitelty niiden eri yhdistelmiä:

1. KULTTUURI ERI ERI ERI YHDESSÄ (1182, 714, 1114)
2. IHMINEN ERI MAA MAA MAA (241, 714, 106)
3. ERI KULTTUURI TAUSTA (714, 1182, 83)

Ominaisuudennimien tulkkauksen haasteista hyvän esimerkin antaa Wikipedian määritelmä haastattelussa käytetylle sanalle *monikulttuurisuus*: ”Monikulttuurisuus tarkoittaa asiayhteydestä riippuen joko kulttuurista monimuotoisuutta yhteiskunnan tilana; normatiivista ajattelutapaa tai ideologiaa, jossa monikulttuurisuuden tilaa arvostetaan, vaalitaan tai lisätään (multikulturalismi, monikulturismi); tai politiikkaa, jonka avulla pyritään ylläpitämään ja löytämään yhteisiä sääntöjä kulttuuriselle monimuotoisuudelle ja kulttuurien väliselle vuorovaikutukselle” (Wikipedia i.a.). Samalle ominaisuudennimelle löytyy siis useampi eri määrittely, jonka tarkoitus määrytyy muun muassa sanan esiintymisympäristön ja viestijän tavoitteen mukaan. Selittäminen on merkitysvastaavuudeltaan paras tulkkausratkaisu, mutta ainoastaan oikein käytettynä. Mikäli puhujan tavoitteena on viestiä arvostuksesta kulttuurista monimuotoisuutta kohtaan yhteiskunnassa, mutta tulkki selittää politiikasta, niin tulkkauksen onnistuminen voidaan kyseenalaistaa.

5.2.2 Lisäviittomien käyttö

Haastateltavat käyttivät joissain ominaisuudennimissä lisäviittomia ennen tai jälkeen perusviittomaa. Lisäviittomien määrä vaihteli yhdestä kolmeen. Lisäviittomaratkaisua voi käyttää esimerkiksi silloin, kun ei ole tarvetta, aikaa tai tietämystä avata tarkemmin mitä kaikkea ominaisuudennimi pitää sisällään. Lisäviittoman merkitys on usein laaja, eikä se ohjaa vastaanottajan ajattelua esimerkiksi mihinkään tiettyyn ominaisuuteen. Lisäviittoman käyttö vastaa yleensä hyvin alkupe räisen puhujan tavoitetta. Alla olevat esimerkit 1-2 ovat lisäviittoman käytöstä sanassa *viittomakielisyys* ja esimerkit 3 ja 4 sanasta *monikulttuurisuus*:

1. VIITTOMAKIELI KAIKKI MITÄ KUULUA (966, 956, 614, -)
2. VIITTOMAKIELI listausta sormiin (966, -)
3. MONI KULTTUURI SULAUTUA (1020, 1182, -)
4. MONI KULTTUURI YHDESSÄ (1020, 1182, 1114)

Esimerkit 3 ja 4 tulivat esiin, kun kysyimme haastateltavilta tulkkaustratkaisua tilanteessa, jossa sana esiintyy esimerkiksi opetustilanteessa yksittäin eikä sitä voi vielä selittää auki. Lisäviittoman tarkoituksena on laajentaa perusviittoman merkitystä, koska sama ilmiö tapahtuu suomen kielen sanaa johdettaessa. Esimerkiksi sanalle *persoonallisuus* haastateltavat ehdottivat seuraavia lisäviittoma vaihtoehtoja:

1. PERSOONA KOKONAISUUS (-, 1016)
2. PERSOONA MILLAINEN (-, 1205)
3. PERSOONA listausta sormiin (-)

Kuten kappaleessa 2.1 on todettu, niin ihmistarkoitteinen ominaisuudennimi kuvaa usein henkilön identiteettiä, ammattia tai asemaa. Tulkin olisi puhujan tavoitteen lisäksi tärkeää tunnistaa, että mistä näistä kolmesta on kulloinkin kysymys ja valita ratkaisu tai mahdollinen lisäviittoma sen mukaan. Jos on varmaa, että puhutaan esimerkiksi opettajan identiteetistä, niin yksi toimiva ratkaisu voi olla lisätä viittoman OPETTAJA (1188) perään IDENTITEETTI (-). Mikäli puhutaan varmasti opettajan roolista, niin ratkaisu voi olla OPETTAJA ROOLI (1188,-).

Ihmistarkoitteisissa viittomissa haastateltavat tulkit osoittivat useimmiten jollain tavalla itseään. Toinen haastateltavilta noussut tulkkaustratkaisu oli lisätä perusviittoman perään viittoma ROOLI (-). Esimerkkejä sanoista *äitiys* ja *hevostyttöys*:

1. MINÄ ÄITI (-, 516)
2. MINÄ HEVONEN TYTTÖ (-, 632, 947)
3. ÄITI ROOLI (516, -)
4. HEVONEN TYTTÖ ROOLI (632, 947, -)

Molemmissa edellä mainituissa esimerkeissä otettiin myös roolia esimerkkisanan mukaan. *Äitiys* sanan kohdalla ryhti koheni ja ilmeeseen tuli äitimäistä päättäväisyyttä. Sanan *hevostyttöys* kohdalla ilmeessä oli vähemmän auktoriteettia ja enemmän tyttömäistä viattomuutta, jota korostettiin pudottamalla ryhtiä ja pyöristämällä silmiä. Molemmat haastateltavat olivat naisia, joten on mahdollista, että miestulkit päätyisivät erilaiseen ratkaisuun.

Lisäviittomaratkaisu antaa enemmän tietoa, kuin esimerkiksi merkityseron korostaminen ainoastaan ei-manualiikalla. Huomio viedään usein ei-manualiikalla perusviittomaan, ja lisäviittomilla korostetaan sitä, ettei kyseessä ole pelkästään perusviittoman merkitys. Lisäviittoman tuoman lisäarvon määrittää tulkkaushetki ja ominaisuudennimen oleellisuus kokonaisuuden kannalta. Vastaavuus suomenkieliseen lähtösanaan oli kuitenkin esimerkkilauseissa molempien haastateltavien mielestä riittävä. Lisäviittoma poikkeaa selittämisestä esimerkiksi siten, että lisäviittomaratkaisussa käytettiin ensimmäisenä viittomana ominaisuudennimen kantasanaa.

5.2.3 Yhden ominaisuuden valinta

Yhden ominaisuuden valinnassa valitaan yksi lähtökielisen sanan ominaisuus, joka edustaa ominaisuudennimeä. Esimerkkilauseessa ”Miten viittomakielisyys näkyy opetuksessa?” sanasta *viittomakielisyys* voidaan valita yksi sen ominaisuuksista. Haastatteluissa esiin tullut ominaisuus oli viittomakielisyden yleensä

näkyvin ominaisuus, eli viittominen. Tämä ratkaisu vaatii tulkilta taitoa valita tilanteeseen parhaiten sopiva ominaisuus ja tarvittaessa vihjata, että kyse ei ole pelkästään valitusta viittomasta.

Yhtä ominaisuutta korostamalla lähtökielisen sanan todellinen merkitys saattaa jäädä välittymättä, koska valittu ominaisuus perustuu tulkin eikä puhujan valintaan. Esimerkiksi lauseessa ” Työhakemuksessa arvostetaan persoonallisuutta ” tulkki voi tulkita viestin siten, että puhuja haluaa korostaa työhakemuksen sisällön persoonallisuutta, eli esimerkiksi hyvin erottuvaa persoonaa. Puhuja voi kuitenkin tarkoittaaakin sitä, että työhakemuksen ulkonäköön ja muotoiluun kannattaa panostaa. Edellä mainitussa esimerkissä puhujan todellinen viesti jää tulkin ratkaisun vuoksi välittymättä.

Huulion ja muiden ei-manuaalisten keinojen avulla asiakkaalle voidaan yrittää viestiä, että kyse on merkitykseltään suurempi kuin mitä valittu ominaisuus edustaa. Yhden ominaisuuden valitseminen voi olla hyvä ratkaisu silloin, kun kuuron asiakkaan suomen kielen taito ei ole vahva, eikä ole aikaa tai tarvetta listata kaikkia ominaisuudennimen ominaisuuksia. Se ei kuitenkaan riitä sellaisissa tilanteissa, joissa tarkoituksena on välittää ominaisuudennimen kattavampi merkitys. Tässäkin tulkkauksessa korostuu ei-manuaalisten elementtien merkitys. Jos puhuja tarkoittaa tilanteessa esimerkiksi viittomakielisyyden kaikkia ominaisuuksia ja tulkki puhuu viittomisesta, niin riittävän merkitysvastaavuuden välittyminen voidaan kyseenalaistaa.

6 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Ominaisuudennimien tulkkauksessa on tärkeää, että tulkki tekee jollain keinolla asiakkaalle selväksi, että kyse ei ole sanan perusmuodosta. On ammattitaitoista toteuttaa ontuvakin tulkkaustratkaisu, kuin olla tulkkauksella mitään. Tärkeintä on korostaa merkityseroa perusviittoman ja ominaisuudennimen välillä. Kuurolla asiakkaalla on tällöin mahdollisuus halutessaan esittää tarkentavia kysymyksiä, vaikka tulkki ei onnistuisikaan välittämään ominaisuudennimen koko merkitystä ensimmäisellä kerralla.

Samassa tulkkauksituokiossa voi olla monia toimivia tulkkaustratkaisuita ja tulkin tulee olla tietoinen siitä, mitkä tulkkaustratkaisut soveltuvat mihinkin tilanteeseen. Valittuun ratkaisuun vaikuttaa muun muassa tilanteessa mukana olevien henkilöiden kielitaito sekä tietämys kyseessä olevasta aiheesta. Osa tulkkaustratkaisuita vaatii tulkkilta enemmän taustatietoa. Esimerkiksi kohdekielikeskeisiä ratkaisuita on hankala käyttää, jos ei ymmärrä sanan tai kokonaisuuden merkitystä tai tarkoitusta. Haastattelutulosten perusteella affiksaatiota ja inkorporaatiota ei voi käyttää sellaisenaan ominaisuudennimien tulkkauksessa. Yhdistämisen soveltuvuudesta on joitain viitteitä lisäviittomaratkaisuisissa esimerkiksi sanassa *persoonallisuus*.

Molemmat haastateltavista korostivat, että toimiva kokonaisuus tekee tulkkauksesta ymmärrettävää ja se on tärkeämpää kuin yksittäiset viittomat. Tulkkauksen looginen rytmitys, pääkohtien painotus sekä merkitystä tukeva ilmeiden käyttö selkeyttävät välitettävää viestiä. Kuten tutkielmamme tuloksissa on osoitettu, merkityseroa sanan perusmuodon ja ominaisuudennimen välillä pystyy korostamaan monella eri tavalla. Nopein tapa merkityseron korostamiseen on viittoman rakenneyksiköiden muuttaminen esimerkiksi ei-manuaalisilla keinoilla. Kattavammin merkityseron pystyy kuvaamaan selittämisen avulla tai ominaisuuksien lisäyksellä.

Ominaisuudennimen tulkkaukseen viittomakielelle vaikuttaa se, onko ominaisuudennimi johdettu jo vähintään kertaalleen johdetusta sanasta. Esimerkiksi sanojen *äiti* ja *äitiys* välillä ei ole yhtä suurta merkityseroa, kuin esimerkiksi sanojen

järjestelmällinen ja *järjestelmällisyys*. Jälkimmäisessä esimerkissä kantasana on *järjestelmä*, josta on tehty adjektiivijohdos *järjestelmällinen*. Sanasta *järjestelmällinen* on edelleen johdettu ominaisuudennimi *järjestelmällisyys*, joka on merkitykseltään kaukana kantasanastaan *järjestelmä*. Ihmistarkoitteisissa ominaisuudennimissä merkityksen ymmärtämistä helpottaa se, että kantasanan ja sanajohdoksen välinen ero ei ole useinkaan yhtä suuri kuin esimerkiksi adjektiivista johdetuissa ominaisuudennimissä. Esimerkiksi *myönteisyys*, *köyhyys* ja *pu-naisuus* ovat adjektiivikantaisia ominaisuudennimiä.

Selittäminen on haastatteluiden mukaan semanttiselta vastaavuudeltaan lähimpänä lähtökielistä ominaisuudennimeä. Sitä ei voi kuitenkaan suositellusti käyttää kaikissa tulkkaustilanteissa. Mikäli puhujan tavoitteena on kysyä kuulijoilta, millaisia ajatuksia ominaisuudennimi herättää, tulkki saattaa antaa selittämällä valmiita vastauksia. Puhujan alkuperäinen tavoite kuulijoiden aktivoinnista ei tällöin pääse toteutumaan. Tulkkaustilanteessa kaikkien osapuolten tulisi olla samalla tasolla, joten tulkin pitää olla tarkkana, että ei lähde selittämään asiaa ikään kuin ylhäältä alaspäin.

Suomen viittomakielen verkkosanakirjasta Suvista löytyy esimerkkejä, joissa perusviittoman alle on listattu myös sanan ominaisuudennimi. Esimerkiksi työsämme esimerkkinä ollut JÄRJESTÄÄ (183) pitää sanakirjan mukaan sisällään myös muun muassa järjestelmällisyyden, tunnollisuuden ja säännöllisyyden. Tutkielmamme tuloksiin peilaten näin laajat merkitykset eivät kuitenkaan välity sanan perusmuotoista viittomaa käyttämällä.

Kerran esiteltyä aihetta tai itsestään selvää kohtaa ei tarvitse aina lähteä kertomaan uudelleen. Mikäli sanan esiintymisympäristö riittää kertomaan sen, että kaikki sillä hetkellä käsiteltävät asiat viittaavat ominaisuudennimeen, ei sen tulkkaukseen ei tarvitse käyttää aikaa.

Tulkkaustilanteen aikana käytetty viittoma saattaa muuttua, kun tulkki saa lisätietoa tai keksii paremman ratkaisun. Asiakkaalla saattaa myös olla tarjota viittoma tai viittomayhdistelmä kyseille viittomalle, joten on hyvä olla valppaana ja valmiina vastaanottamaan asiakkaan tarjoama ehdotus.

7 POHDINTA

Molempien haastatteluiden loppupuolella huomasimme, ettei ominaisuudennimille tullut enää uusia tulkkausratkaisuita. Tämä viittaa siihen, että kahdelta haastateltavalta saatiin kaikki sillä hetkellä mieleen tullut tieto käyttöön. Haastateltavien ajatukset olivat pitkälti samansuuntaisia, ja näin tukivat toisiaan. Vahvistusta tuloksillemme toisi suuremmalla otannalla toteutettu jatkotutkimus.

Tutkielmamme luotettavuutta nostaa haastatteluihin valitut viittomakielen tulkit, joilla on elinikäinen kokemus molemmista kielistä ja yli kymmenen vuoden kokemus tulkkauksesta. Toisaalta luotettavuutta laskevana seikkana tulee ottaa huomioon tutkimuksemme pieni otanta. Tutkielmassamme haastateltavia oli vain kaksi, joten saamamme tulokset sekä niistä tehdyt johtopäätökset eivät ole suoraan yleistettävissä. Tutkielmamme luo kuitenkin hyvän pohjan lisäselvitykseen ja auttaa ilmiön ymmärtämisessä. Löysimme ominaisuudennimille viisi erilaista tulkkausratkaisua, joiden avulla saimme vahvistusta ajatuksille ja voimme todeta, että ominaisuudennimien tulkkaus voi olla erittäin haastavaa.

Esittelimme haastattelussa ominaisuudennimet ensin ilman kontekstia ja sitten lauseisiin sijoitettuina. Valitsemamme sanojen esittelytapa toimi hyvin, ja saimme antamillamme esimerkkilauseilla ominaisuudennimille monipuolisesti erilaisia ratkaisumalleja. Esimerkkilauseet vahvistivat tai kyseenalaistivat sopivasti haastateltavien ajatuksia, joita oli herännyt yksittäisen ominaisuudennimen esittelyvaiheessa. Haastateltaville esitellyt ominaisuudennimet olisi voinut esitellä myös ennalta käsikirjoitettuina siten, että haastateltavien olisi pitänyt tulkata ne suoraan. Siten olisimme voineet vertailla sitä, että vastaavatko simultaanitulkkaustilanteessa spontaanisti tehdyt tulkkausratkaisut haastattelussa käsitellyjä ratkaisuita. Haastateltavien väliset erot olivat käsialaan ja viittomavalintoihin liittyviä, emmekä koe niiden vaarantavan tutkimuksemme tuloksia. Suurin yksittäinen ristiriita liittyi viittoman TAPA (209) käyttöön. Toisen haastateltavan mukaan sitä on suotavaa käyttää tilanteissa, joissa ominaisuudennimi viittaa johonkin tapaan tehdä asioita, kuten esimerkkisanassa *järjestelmällisyys*. Toisen haastateltavan kielitaju sanoi sen käytön olevan sopimaton edellä mainitun esimerkkisanan lisäviitto-

mana. Suvissa oleva määritelmä kyseiselle viittomalle oli seuraava: tapa, piintynyt tapa, tottumus; olla tapana; olla jonkinlainen tavoiltaan. Edellä listattu määritelmä ei merkityksensä puolesta sulje pois sen käyttöä lisäviittomana käyttämistä ominaisuudennimissä, jotka voivat olla tottumuksia tai tapoja.

Huomioitava asia opinnäytetyön luotettavuudelle on opinnäytetyön tekijöiden kokemattomuus tieteellisestä tutkimuksesta. Se näkyy esimerkiksi siten, että käytimme työssämme sellaisia lähteitä, joista emme saaneet käsiimme alkuperäispainosta vaan käytimme toisen käden viittauksia. Toisen käden viittauksien tekeminen heikentää lähdekirjallisuuden luotettavuutta. Löysimme kuitenkin vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja haastateltavilla on ollut oikeus kommentoida opinnäytetyötämme.

Opinnäytetyömme tuloksina saadut tulkkausratkaisut eivät ole sovellettavissa vain ominaisuudennimien tulkkaukseen, vaan myös moniin muihin tilanteisiin. Olemme oppineet yleisesti viittomakieleen sovellettavista tulkkausstrategioista paljon, ja se helpottaa töihin lähtemistä. Olemme saaneet hyviä ratkaisuvaihtoehtoja ominaisuudennimien tulkkaamiseen, ja seuraavaksi voimme soveltaa oppimaamme käytännössä. Tutkielmassa selvinneet tulkkausratkaisut ovat jääneet varmaan talteen mieltemme syövereihin.

Olemme opinnäytetyömme kautta saaneet hyvät valmiudet pohtia merkitys vastaavuutta tulkkauksessa. Osaamme jatkossa myös suhtautua kriittisemmin siihen, että tilanteeseen voisi löytyä aina vain yksi oikea ratkaisu. Opimme opinnäytetyön aikana paljon tieteellisestä kirjoittamisesta ja lähdekirjallisuuden hyödyntämisestä haasteiden selvittämisessä. Vaikka viittomakieltä on tutkittu vielä suhteellisen vähän, niin materiaalia löytyy kuitenkin koko ajan enemmän.

Jatkotutkimuskohteiksi mietimme seuraavia aiheita. Ristiriitaista keskustelua heräsi TAPA (209) - viittoman käytöstä ominaisuudennimien tulkkauksessa. Toimisiko se esimerkiksi aina yhdysviittoman jälkiosana tiettyä toimintaa kuvaavissa ominaisuudennimissä? Mikäli sitä voi käyttää, täyttäisikö se yhdistämisenä tunnetun viittomakielen johtamistavan määritelmän? Tässä tutkielmassa löydettyjen

tulkkausratkaisuiden ja ilmaisutapojen toimivuutta voisi myös käsitellä viittomakielisen kuuron näkökulmasta, ja isommalla otannalla tulkkiengeskuudesta.

LÄHTEET

- Brown, Anneli; Lepäsmä, Anna-Liisa & Silfverberg, Leena. 2008. Miten sanoja johdetaan. Suomen kielen johto-oppia. Helsinki: Finn Lectura.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hytönen, Niina & Rissanen Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Finn Lectura, 17–25.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Jyväskylän yliopisto Koppa, i.a. Viitattu 22.3.2017. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/aineiston-analyysimetelmät/fenomenologinen-analyysi>
- Kuurojen Liitto i.a.: Viittomakieliset. Viitattu 29.3.2017. http://www.kuurojenliitto.fi/fi/content/viittomakieliset#.WNusL_nyjIV.
- Laaksonen, Linda 2013. Nominalisaatio ja verbaalisubstantiivin kääntäminen suomesta englantiin sairaanhoitopiirien potilasohjeissa. Turun yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Englannin kieli. Englannin kääntäminen ja tulkkaus. Pro gradu- tutkielma.
- Laine, Jenni 2006. Tulkkauksen tutkimus viittomakielen tulkin työn kehittäjänä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Finn Lectura, 143–162.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkausikäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Finn Lectura, 163–179.
- Suvi = Suomen viittomakielen verkkosanakirja. Viitattu 22.3.2017. <http://suvi.viittomat.net/>.
- Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa 1988. Tulkin Käsikirja. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio. Viitattu 9.2.2017.

<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>

Wikipedia i.a.: Wikipedia Vapaa tietosanakirja. Viitattu 30.3.2017. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Monikulttuurisuus>.

LIITTEET

LIITE 1: Haastatteluissa käytetyt esimerkkitalanteet

1. Viittomakielisyys
Miten viittomakielisyys näkyy opetuksessa?
Viittomakielisyys on tärkeä osa minua.
2. Kaksikielisyys
Kaksikielisyys näkyy kaupungissa vahvasti.
Lapsen kaksikielisyyttä tulee tukea.
3. Järjestelmällisyys
Järjestelmällisyyttä voi oppia.
4. Äitiys
11 myyttiä äitiydestä.
Äitiys ei ole vain vaippojen vaihtamista.
5. Hevostyttöys
Hevostyttöys luo tytöille mahdollisuuden olla suhteessa leikkimaailmaan.
6. Persoonallisuus
Työhakemuksessa arvostetaan persoonallisuutta.
Ihmisen koko persoonallisuus on tallentunut hänen muistiinsa.
7. Monikulttuurisuus
Tutkijat selittävät mitä perussuomalaiset tarkoittavat monikulttuurisuuden vastustamisella.
8. Puuttomuus
Rannan avoimuus, puuttomuus ja mataluus vaikuttavat myös rakennus-
oikeuden määrään vähentävästi.
9. Myönteisyys
Myönteisyys avaa näkemään uusia mahdollisuuksia.
10. Köyhyys
Mitä on suomalainen köyhyys?

LIITE 2: Sopimus opinnäytetyön materiaalikäyttöön

Opinnäytetyön haastatteluvaiheeseen osallistuu kaksi informantia ja haastattelu tallennetaan videokameralla. Haastattelussa esiintyneitä ilmiöitä kuvataan opinnäytetyössä, mutta koko haastattelua ei tulla litteroimaan tai ilmentämään. Opinnäytetyöhön saatetaan liittää yksittäisiä suoria lainauksia tai kommentteja, mutta informanttien nimiä tai paljastavia taustoja ei kerrota.

Informanteilla on mahdollisuus tarkistaa ja tarvittaessa oikaista virheellistä tietoa sisältävät kohdat ennen opinnäytetyön julkaisua.

Videokuvattu materiaali säilytään joko kirjautumistunnuksia vaativassa säilytysmuodossa (pilvipalvelimet) tai opinnäytetyön tekijöiden hallussa olevilla tallennusvälineillä. Videokuvattu materiaali tullaan poistamaan kokonaan kaikilta tallennus- ja säilytysvälineiltä kun aineisto on analysoitu, eli 30.5.2017 mennessä.

Tästä sopimuksesta on tehty samanlaiset kappaleet molemmille osapuolille.

Opinnäytetyön tekijät/ haastattelijat
Maija Laine / _____

Haastateltava
XXX / _____

Jussi Wainio / _____